

Presuda Radio-difuzno preduzeće B92 protiv Srbije od 5. septembra 2023. godine

► Pripremila: Elma Veledar Arifagić, AIRE Centar

Radio-difuzno preduzeće B92 a.d. (*podnosilac predstavke* ili **B92**) je društvo čije je sjedište u Srbiji, koje posjeduje televizijski kanal i Internet-portal. Dana 27. novembra 2011. godine jedna od objavljenih vijesti odnosila se na aktuelnu kontroverzu o nabavci vakcina protiv gripa AH1N1. B92 je izvijestila da je 12 imena, uključujući Z.P., tadašnju pomoćnicu ministra zdravlja, nestalo sa policijskog spiska osumnjičenih za zloupotrebu službenog položaja u vezi sa tom kontroverzom, navodno zbog pritiska specijalnog tužioca na Ministarstvo unutrašnjih poslova. U narednim danima, te u decembru iste godine su emitovane slične vijesti, a članci su objavljeni na Internet-portal B92.

Izveštavanje se zasnivalo na istraživanju tima novinara B92 provedenom prethodnih mjeseci, a posebno na bilješci koju su dobili od dva policijska službenika, koju je sastavio jedan odjel Odsjeka za borbu protiv korupcije.

Z.P. je zatražila da se izda demant povodom informacija objavljenih 27. novembra 2011. godine, tvrdeći pri tome da su netačne i da dezinformišu javnost. B92 je objavila samo dio njenog zahtjeva koji se odnosi na namjeru Z.P. da pokrene postupak protiv njih.

U aprilu 2012. godine Z.P. je pokrenula postupak protiv B92. Dana 23. oktobra 2013. godine Viši sud u Beogradu je presudio u korist Z.P., naloživši pri tome B92 da joj isplati 200.000 dinara nematerijalne štete i 113.000 dinara troškova, te da ukloni spornu emisiju sa Internet-portala i da objavi presudu. Apelacioni sud je potvrdio prvostepenu presudu 5. juna 2014. godine, naglašavajući da B92 nije provjerila tačnost informacija prije njihovog objavljivanja.

Ustavni sud Srbije je odbio ustavnu žalbu B92 18. maja 2016. godine. Utvrdio je da su navedene presude utjecale na slobodu izražavanja kompanije podnosioca predstavke, ali da je miješanje bilo neophodno radi zaštite prava i ugleda Z.P. Taj sud je zaključio da su građanski sudovi, kada su balansirali između prava tužioca i podnosioca predstavke, procijenili sve relevantne okolnosti i da su dali jasne i ustavno prihvatljive razloge za svoju odluku. Također je utvrđeno da su iznos dosuđene naknade i nalog da se presuda objavi bili srazmjerni.

Pozivajući se na član 10. Evropske konvencije o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda, podnosilac predstavke je tvrdio da isplata odštete i troškova postupka predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja. Dalje, B92 je tvrdila da joj

nije bila namjera da ugrozi čast i ugled Z.P., već da vjerodostojno pruži informacije iz zvaničnog policijskog dokumenta koje su doprinijele debati od javnog interesa, naime, da iznese nepravilnosti u javnoj nabavci vakcina i pritisku na istražne organe.

Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: *Sud*) je, prvo, primijetio da je pravosnažna presuda donesena protiv podnosioca predstavke predstavljala miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja. To miješanje je bilo „propisano zakonom“ s obzirom na to da je zasnovano na Zakonu o javnom informisanju i Zakonu o obligacionim odnosima, te da je njegov cilj bila zaštita ugleda ili prava drugih. Sud je dalje ocijenio da su se informacije koje je emitovala i objavila B92 jasno odnosile na pitanje od javnog interesa, posebno na nepravilnosti u nabavci vakcina za gripu AH1N1. Pomoćnica ministra, kao javna funkcionerka, trebalo je da pokaže veći stepen tolerancije.

Međutim, Sud je istakao da su domaći sudovi usvojili prilično ograničen stav kada su ocijenili treći navod (sugestija da su imena nestala sa liste zbog pritiska specijalnog tužioca na Ministarstvo unutrašnjih poslova, uključujući načelnika i zamjenika načelnika Odsjeka za borbu protiv korupcije) kao činjenično stanje. Naime, Sud je smatrao da domaći sudovi nisu razmatrali *onlajn* članak od 27. novembra 2011. u cjelini, i to u svjetlu javne debate o nabavci vakcina koja je trajala.

Dalje, utvrđeno je da domaći sudovi nisu ocijenili da li je treća tvrdnja – koja se odnosi na pritisak na Ministarstvo unutrašnjih poslova – mogla biti vrijednosni sud (koji ne bi bio podložan dokazivanju).

Također, sudovi nisu uzeli u obzir činjenicu da je B92 nastojala da postigne ravnotežu u svom izvještavanju tako što je kontaktirala sa Z.P., Ministarstvom unutrašnjih poslova i Kancelarijom specijalnog tužioca kako bi im dala priliku da iznesu svoju verziju događaja.

Sud je, stoga, zaključio da se podnosilac predstavke ne može kritikovati zbog toga što nije preduzeo dodatne korake da utvrdi istinitost osporenih tvrdnji, te je smatrao da je B92 djelovala na zadovoljavajući način, u dobroj vjeri i sa pažnjom koja se očekuje od odgovornog novinarstva.

Na kraju, Sud je utvrdio da su domaći sudovi prekoračili svoje ograničeno polje procjene pri ograničavanju rasprave o pitanjima od javnog interesa, te da je miješanje u slobodu izražavanja podnosioca predstavke bilo nesrazmjerno cilju koji se želio postići i da nije bilo „neophodno u demokratskom društvu“, čime je prekršen član 10. Konvencije.

Sud je presudio da Srbija treba da plati podnosiocu predstavke 2.740 eura na ime materijalne štete, 2.500 eura na ime nematerijalne štete i 2.400 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

U navedenom slučaju Evropski sud za ljudska prava je jednoglasno odlučio da je Srbija **prekršila pravo novinara na slobodu izražavanja** iz člana 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: *Konvencija*) kada mu je naloženo presudom domaćih sudova da pomoćnici ministra, koja je pokrenula parnični postupak zbog iznošenja netačne informacije o tome da je bila osumnjičena, isplati novčane iznose na ime naknade nematerijalne štete i troškova postupka, kao i da ukloni jedan članak sa svog Internet-portala i da objavi presudu.

Iz ranije sudske prakse proizlazi da, uprkos važnoj ulozi štampe u demokratskom društvu, član 10. stav 2. Konvencije **ne garantuje potpuno neograničenu slobodu izražavanja čak ni u pogledu izvještavanja o pitanjima od javnog interesa**. Zaštita koju član 10. Konvencije pruža novinarima podliježe uslovu da oni djeluju u dobroj vjeri kako bi pružili tačne i pouzdane informacije u skladu s načelima

odgovornog novinarstva, kako je istaknuto u jednoj od ranijih presuda Suda protiv Srbije.^[36]

Također, Sud je snažno podržao stav da novinari pri objavljivanju informacija moraju ispunjavati obaveze koje nisu strožije od pridržavanja standarda dužne pažnje. Naime, u takvim okolnostima obaveza da se dokazuju činjenične tvrdnje mogla bi ih lišiti zaštite koja je osigurana članom 10.^[37]

I u konkretnom slučaju presuda **potvrđuje pravo medija da izvještava o pitanjima od javnog interesa uprkos tužbama za klevetu**. Imajući u vidu svoju utvrđenu sudsku praksu, na koje obaveze domaćih sudova pri njihovoj procjeni i novinara pri provjeri istinitosti i sadržaja informacija skreće pažnju Sud u ovoj odluci?

Iako je Sud utvrdio da je miješanje države u slobodu izražavanja u vidu osuđujuće sudske presude protiv podnosioca predstavke bilo u skladu sa zakonima, te da je miješanje težilo da zaštiti prava drugih kao legitiman cilj, Sud je utvrdio da je **test neophodnosti zahtijevao detaljniju analizu**. Pri tome je Sud podsjetio na relevantne kriterije kada je u pitanju balansiranje između prava na ugled i čast i slobode izražavanja kao što su: doprinos debati od javnog interesa, da li se radi o licu koje je javna ličnost, šta je tema teksta, ponašanje tog lica prije objavljivanja teksta, način dobijanja informacije i njena istinitost, sadržaj, oblik i posljedice iznesene informacije, te težina izrečene sankcije kojom se ograničava sloboda izražavanja. Imajući to u vidu, Sud je smatrao da se sporna informacija odnosila na istragu o navodnim nepravilnostima u nabavci vakcina i da kao takva predstavlja temu za koju postoji opravdan interes javnosti da sa njom bude upoznata. Također, naglašeno je da je pomoćnica ministra zdravlja (kao javna ličnost)

morala da pokaže visok stepen tolerancije na objavljene sporne informacije.

Bitno je naglasiti da je Sud zaključio da se sredstva koja je koristila kompanija da bi dobila dokumente ubrajaju u **djelokrug slobode istraživačkog novinarstva**, te da je to aspekt koji su domaći sudovi propustili da ocijene. Osim toga, utvrđeno je da su domaći sudovi propustili da ocijene dvije bitne stvari: da (i) tretiraju sporni navod kao vrijednosni sud, a ne činjenicu i da (ii) objavljivanje informacije ne bi ugrozilo istragu, niti povrijedilo pretpostavku nevinosti.

Dalje je ukazano na to da su domaći sudovi propustili da ocijene šta je to dužnost podnosioca predstavke u okviru slobode izražavanja i koji su bili ključni razlozi za miješanje u njegovu slobodu izražavanja, čime je **prekoračeno usko polje slobodne procjene** u ograničavanju rasprave o pitanjima od javnog interesa.

U jednoj od svojih ranijih presuda^[38] Sud je utvrdio da javnoj ličnosti o kojoj su objavljene sporne informacije nije pružena šansa da komentariše navode koje su podnosioci predstavke iznijeli državnim organima. Na taj način Sud je istakao značaj **ulaganja razumnog napora da se prethodno provjere iznesene činjenice**. U ovoj situaciji Sud je zaključio da podnosioci predstavke nisu imali dovoljan činjenični osnov za sporne navode o navedenom licu koje su prenijeli relevantnim državnim organima.

Kao potvrda za primjenu pravila „ulaganja razumnog napora“, u konkretnom slučaju Sud je, također, ispitivao i ocijenio granice dužnosti da se ispita tačnost informacija koje novinar iznosi u javnost. Za razliku od domaćih sudova koji su utvrdili da podnosilac predstavke nije

[36] Milosavljević protiv Srbije, presuda broj 2 od 21. septembra 2021. godine, predstavka broj 47274/19.

[37] *Stancu i drugi protiv Rumunije*, presuda od 18. novembra 2022. godine, predstavka broj 22953/16.

[38] *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, presuda Velikog vijeća od 27. juna 2017. godine, predstavka broj 17224/11.

bio oslobođen dužnosti da dalje provjerava tačnost informacija, Sud je utvrdio suprotno. Naime, Sud je drugačije ocijenio postupanje podnosioca predstavke za kojeg je istakao da je tokom svog novinarskog istraživanja lično, ali bezuspješno, kontaktirao sa osobom o kojoj je riječ, te sa nadležnim organima, čime je podnosilac predstavke nastojao da postigne pravičnu ravnotežu u svom izvještavanju. Iz toga se može zaključiti da nemogućnost da se dalje istraže informacije ne može biti stavljena na teret novinaru s obzirom na to da je bitno da li je on pokušao da ispoštuje svoju obavezu da bude revnostaan prilikom provjeravanja

autentičnosti i sadržaja, konkretno policijske bilješke koju je posjedovao. U suštini, taj aspekt se mora uzeti u obzir pri procjeni da li je novinar ispunio ulogu „odgovornog novinara“, odnosno novinar se ne može kritikovati zbog toga što nije poduzeo „daljnje korake“ da utvrdi istinitost spornih navoda. Razlog za sve to jeste što pri ocjeni obaveze novinara, kao i prilikom izricanja sankcija **ne može biti prihvatljiv previše formalistički i rigidan stav, jer bi se, u suprotnom, moglo govoriti o odvraćajućem efektu na medije**, odnosno na ostvarivanje prava na slobodu izražavanja.